

Rābi‘a al-‘Adawīja: Láska k Bohu jako cesta i cíl

BRONISLAV OSTŘANSKÝ

Oriental Institute, Czech Academy of Sciences, Prague, Czechia • ostransky@orient.cas.cz
• ORCID 0000-0001-9360-8215

Rābi‘a al-‘Adawīyya: Love of God as Path and Goal

ABSTRACT:

Rābi‘a al-‘Adawīyya al-Qaysiyya (ca. 716 – 801 AD) was a famous Arab Muslim saint, one of the earliest Sufi mystics and an influential religious figure. Her name appears in many classical Sufi ‘encyclopaedias’, which usually include the hagiographies of great masters (*tabaqāt*), explanations of Sufi terminology (*istilāhāt*) and elaborations of the spiritual path to God, its various stages and key concepts related to its psychological and ethical dimensions. Despite her importance, she does not have her own chapter in many of them. This also includes the famous *Letter on Sufism (al-Risāla al-Qushayriyya)*, which is generally regarded as the most popular summary of classical Sufi teachings and the first volume of the Czech annotated translation of which has recently appeared on our book market. The collection of Rābi‘a’s statements and episodes is intended to pay this debt to the Czech reader.

Keywords: Islam; Sufism; Islamic mysticism; Rābi‘a al-‘Adawīyya; love; hagiography.

Dlouhé a spleťité dějiny súfismu (který si hned na úvod s notnou dávkou zjednodušení představme jakožto mystickou dimenzi islámu) poznamenaly duchovní autority rozličné provenience i temperamentu, velcí učenci i charizmatičtí extatikové, proslulé historické osobnosti i pololegendární enigmatické postavy, pacifisté i bojovníci, opojení básníci i systematictí teoretikové, ale málokdo z nich měl na jeho formování v samém zárodku tak zásadní vliv jako Rābi‘a al-‘Adawīja, celým jménem Umm al-Chajr Rābi‘a bint Ismā‘īl al-Qajsija al-‘Adawīja al-Basrija.¹ Její život je nádherným příkladem výšin súfijského duchovního života. O skutečné Rābi‘e

1 V tomto překladu byl použit zjednodušený přepis arabštiny, který je v českém prostředí dostatečně zaužívaný (mj. v dílech Ivana Hrbka a Luboše Kropáčka). Emfatika ani dyšné há’ v něm nejsou vyznačovány. ‘Ajn (úžinová znělá faryngála) je přepisován jako ‘ (tzv. „šestkový apostrof“). Hamza (odsazení hlasu) na začátku slov není vyznačována (v češtině se v tomto případě vyslovuje automaticky); uprostřed a na konci slov

máme bohužel informací jen poskromnu, přičemž i to málo, co o ní víme, vykazuje z velké části legendární rysy. V některých příbězích bývá navíc zaměňována s jinými ženami téhož jména, neboť Rábi'a (což znamená doslova „čtvrtá“) bylo v dějinách islámu více (přičemž hrob jedné z nich je uctíván na Olivetské hoře v Jeruzalému). Skutečnou Rábi'u navíc záchy zastínila Rábi'a coby symbol, ztělesňující to nejdůležitější, čím svět kolem sebe zásadně obohatila, a tím byla nezištná a bezvýhradná láska k Bohu. Právě taková bývá vykreslována v nesčetných sbírkách súfijských hagiografií, jež se nám dochovaly.

Je velmi pravděpodobné, že reálná Rábi'a al-'Adawija se narodila kolem roku 716 v chudé rodině v Basře, významném kulturním centru té doby založeném muslimy v jižním Iráku. Když byla malá, přišla o oba rodiče. Sotva dosáhla dospělosti, byla unesena a prodána do otroctví. Jak líčí zbožná tradice, dostala se do služby k muži tvrdého srdce, a tak její zkušenosti se světem, jak častokrát súfijský životopisci předesílají, byly plné strádání a odříkání, neboť Rábi'a poznala naplno na vlastní kůži, jak lidé dokáží bezohledně nakládat se slabšími. Z toho Rábi'a nakonec vyvodila, že pro ni není žádného jiného útočiště nežli u Boha, neboť On je jediný, kdo ji může zachránit před tímto světem, naplněným zlem a bezprávím. A tak si Rábi'a hojně připomínala Boha² a úpěnlivě se k němu modlila, až

je pak vyznačena za pomoci apostrofu ' („devítkový apostrof“). Ostatní konsonanty odlišné od českých jsou značeny následovně:

dž	tvrdopatrová znělá afrikáta (vyslovuje se jako jedna hláska)
ch	třená neznělá velára (tzv. „chrčivé“ nebo „chraplavé“ ch)
th	třená neznělá interdentalá (jako v anglickém „thing“)
dh	třená znělá interdentalá (jako anglické th v „this“)
q	ražená neznělá uvulára, hrdelně vyslovené k („zadní“ k)
gh	třená znělá uvulára (podobná ráčkovanému r)
w	obouretná znělá hláska (podobná anglickému w)

- 2 Doslova prováděla *dhikr*, přičemž slovem *dhikr* lze rozumět jak obecně připomínání si Boha či Jeho vzývání, tak rovněž konkrétní súfijský rituál. Ten spočívá v opakovaném rytmickém recitování vybraných Božích jmen nebo slovních spojení, doprovázeném stanovenými pohyby a dýcháním. Účinek *dhikru* na věřícího je tudíž nejenom duchovní, ale též fyzický. V súfismu se konkrétní podoba *dhikru* vždy odvíjí od zvyklostí příslušného řádu či praxe příslušného mistra, který adeptovi mystické cesty ukládá takovou podobu *dhikru*, jež nejlépe koresponduje s jeho schopnostmi i mírou duchovní pokročilosti. Opakování Božích jmen či zbožných slovních spojení bylo počítáno zpravidla pomocí růžence (*misbaha*, *subha*), jehož používání muslimy se ve středověku ujalo právě díky súfiům (byť zprvu byl růženec pokládán za kacířskou inovaci). Připomínání si Boha je zásadním, nejen súfijským, imperativem, který je akcentován na mnoha místech Koránu i sunny. V súfijské praxi je *dhikr* pokládán za ten nejučinnější prostředek k dosažení duchovního osvětlení i k potlačení vlastního ega. *Dhikr* může probíhat, v intencích konkrétních tariq či šejchů, buď nahlas, nebo v duchu, tedy tiše. Mezi nejoblíbenější opakovaná slovní spojení patří náboženské formule zvané *basmala*, *šaháda*, *takbír*, *istiğfár*, *ta'awwudh* atd. Pokud jde o tzv. překrásná jména Boží, za jejich souhrn i trest se často pokládá prosté *huwa* (zkrácení

Bůh nakonec vyslyšel její horlivé volání. Jedné noci ji, jak praví zbožná legenda, její pán spatřil, kterak se po celodenní dřině horoucně modlí, přičemž nad ní svítila lampa. Tento pohled na něj natolik zapůsobil, až se jeho tvrdé srdce obměkčilo a on Rábi'u propustil na svobodu. Rábi'a se tak naplno oddala životu duchovnímu, súfijskému, jemuž se věnovala bez nejmenších kompromisů. Našla si ubohou chatrč na předměstí Basry a upnula se naplno k životu odříkavému v uctívání Boha, přičemž od tohoto světa, jak připomínají hagiografie, nikdy nic nechtěla, ani nic nečekala.

Rábi'a al-'Adawija bývá všeobecně pokládána za první osobnost, jež v rámci súfismu nastolila téma Boží lásky. Tato láska pak měla zaujmout ústřední místo v myšlení generací súfiů, kteří přišli po ní, avšak Rábi'a, která byla v tomto směru vskutku průkopnicí, se stala přímo jejím ztělesněním. Často se zdůrazňuje, že láska k Bohu měla v případě Rábi'y za následek skutečný hluboký prožitek, ale rovněž praktické duchovní úsilí, které ji provázelo celý život. Vyprávějí se různé příběhy o tom, kterak Rábi'a navštívila al-Hasana al-Basrího, největší duchovní autoritu své doby, avšak historicitu těchto setkání je problematičtější, neboť v době, kdy se Rábi'a narodila, měl al-Hasan již sedmdesát dva let (a zemřel, když jí bylo čtrnáct). Jejich náboženské polemiky proto třeba chápat spíše v rovině symbolické, jako jisté apokryfy, které více než historickou realitu odrážejí střet dvou odlišných principů, tj. přístupů, které oba ztělesňovali. Na jedné straně přitom stál stařec al-Hasan, vlivný učenec a pietista, důsledný odpůrce světské moci, jehož přístup k Bohu byl veden snahou o pečlivé dodržování příkazů i zákazů islámského práva, diktovanou strachem ze ztracení na onom světě i nadějí na rajske odměny. Na druhé straně stála mladá a negramotná, leč horoucí a nezištnou láskou k Bohu naplněná dívka, jejíž prostá argumentace však plynula ze srdce, a účinně tak konfrontovala al-Hasanův učený, leč ponurý, náboženský purismus. V očích údajných svědků oněch polemik Rábi'a vždycky vyhrává, přičemž to, co jí s přehledem zaručuje vítězství, je tím samým, co je stěžejní pro celý súfismus: A to je autentický prožitek (*dhawq*), který je z principu nesdělitelný a nepřenositelný.

Vedle slavných polemik s al-Hasanem al-Basrím se v súfijském písemnictví setkáváme s Rábi'ou rovněž jako se současnicí jiného proslulého asketického učence a zakladatele islámské právní školy, Sufjána ath-Thawrího (zemřel r. 778). Existuje mnoho příběhů, kde se ti dva setkávají a rozmlouvají spolu, přičemž některé z nich byly zahrnuty do níže přeložených ukázek. Jedna z oblíbených a často parafrázovaných anekdot spojuje Rábi'u též s Ibráhímem ibn Adham (zemřel r. 782), synem z královského

hu), tj. „On“, přičemž věta: „Huwa huwa“ („On je On“) je dle všeobecného mínění súfiů tím nehlubším, co může člověk o Bohu prohlásit.

rodu, jenž se vzdal moci i bohatství a vydal se na súfijskou stezku k Bohu. Ibráhím ve snaze si své pokání (*tawba*) a odříkání (*zuhd*) co nejvíce ztížit se rozhodl vydat se na pouť do Mekky (*hadždž*), přičemž za každým krokem musel vykonat jeden cyklus muslimské modlitby (*rak'ua*). Ale když po letech strádání a odříkání konečně do Mekky dorazil, tak s překvapením zjistil, že Kába (Ka'ba), středobod islámu, tam není. Vyšla totiž naproti Rábi'e, která ve stejné době rovněž zamířila na pouť a kterou Kába upřednostnila před Ibráhímem, jenž se v průběhu své strastiplné cesty začal opájet svým vlastním asketickým výkonem a začal tak zapomínat na jeho pravou příčinu, tedy na Boha.

Nejčastěji se uvádí, že Rábi'a zemřela roku 801, aby se později stala nedílnou součástí súfijského folklóru. A právě díky súfijskému folklóru je odkaz této dávné mystičky stále živý, neboť si jej připomínají miliony lidí po celém muslimském světě, od Bosny po Indonésii, od tatarského Povolží až po subsaharskou Afriku, což je možná i dostatečný důvod, proč by mohl být zajímavý a obohacující také pro českého čtenáře 21. století.

Rábi'iny údajné výroky či epizody z jejího života nalezneme prakticky ve všech velkých středověkých kompendiích islámské mystiky, byť v mnohých se přitom nedočkala samostatné kapitoly.³ Toto konstatování platí rovněž pro *Qušajrího pojednání o nauce súfismu* (*ar-Risála al-qušajríja fí 'ilm at-tasawwuf*), jež bývá často pokládáno za nejautoritativnější i nevlivnější encyklopedii islámské mystiky. První ze dvou svazků komentovaného českého překladu tohoto rozsáhlého traktátu z pera autora těchto řádek vyšel poměrně nedávno,⁴ ten druhý vychází v nakladatelství Academia v roce 2025. Rábi'a je v obou svazcích přítomna jen v roztroušených citacích a epizodách, nikoliv v uceleném „medailonku“ tak, jako jiní velcí mistři. Následující překlad by proto chtěl (v návaznosti na zmíněné Qušajrího dílo a jeho český překlad) tento pomyslný dluh napravit. S Rábi'ou se pojí nebo přímo od ní se traduje celá řada výroků, které sebral přední egyptský filozof a velký znalec dějin islámského myšlení profesor 'Abdarrahmán al-Badawí (1917-2002) ve své klasické studii *Mučednice*

3 Blíže k fenoménu středověkého súfijského písemnictví v češtině, viz Luboš Kropaček, *Súfismus: Dějiny islámské mystiky* (Vyšehrad, 2008), 72-83 a Bronislav Ostřanský, *Hledání skrytého pokladu: Antologie komentovaných překladů ze středověkého arabského súfijského písemnictví* (Orientální ústav AV ČR, 2008), 13-18.

4 Abú al-Qásim al-Qušajrí, *Qušajrího pojednání o nauce súfismu. Svazek I* (Academia, 2024).

Boží lásky (*Šahídat al-'išq al-iláhi*).⁵ Některé z údajných Rábi'iných výroků i vyprávění o ní uvádím v následujícím výboru.⁶

- 1 V noci, kdy přišla Rábi'a na tento svět, v domě jejích rodičů nic nebylo, neboť její otec byl velmi chudobný a tak neměl ani kapku oleje, aby mohl potřít místo po oddělení pupečníku. Nebylo tam ani světlo a ani kousky látky, do nichž by bylo možno novorozeně zabalit. Otec měl tři dcery, takže byla pojmenována Rábi'a („Čtvrtá“), neboť byla čtvrtá z nich.
- 2 Když Rábi'a povyrostla a poté, co zemřela její matka i otec, tak vypukl v Basře hladomor. Rábi'a se odloučila od svých sester. Když bezcílně vyrazila ven, tak ji uviděl jeden darebák a prodal ji za šest stříbrňáků. Ten, který ji koupil, jí uložil těžkou práci. Jednoho dne, když přišel nějaký cizinec, Rábi'a utekla pryč a ocitla se na cestách. Potom se vrhla na zem a zvolala: „Ach Pane! Jsem tady cizí, jsem sirotek i zajatec, stala jsem se otrokyní a můj žal je příliš veliký na to, abych jej vůbec vypověděla! Jsi se mnou Ty spokojen, či nikoliv?“ V tom uslyšela nějaký hlas, jak na ni promlouvá: „Nesmutni, neboť v Den zúčtování⁷ budou na tebe hledět ti nejvyšší andělé⁸ a budou ti závidět, v čem jsi!“ Poté, co uslyšela onen hlas, odešla Rábi'a zpět do domu svého pána. Začala se postit, sloužila každý den svému pánovi a modlila se k Bohu, přičemž noci probděla na nohou. A jedné noci se Rábi'in pán probudil, pohlédl špehyrkou ve dveřích a spatřil Rábi'u, která se modlí a přitom povídá: „Ach můj Bože! Ty dobře víš, že moje srdce si přeje Tebe poslouchat a že světlo mých očí je ve službě u Tvého prahu. Kdyby byly věci v mých rukou, neustala bych ani na chvíli ve službě Tobě. Avšak Ty jsi mne ponechal v milosrdenství tohoto smrtelníka.“ A zatímco se Rábi'a nepřestávala modlit, spatřil její pán, jak jí lampa visí nad hlavou, aniž by byla zavěšena na řetězu, přičemž její světlo naplnilo celý dům. Když její pán spatřil ono prazvláštní světlo, zděsil se a vyskočil, načež se vrátil na své místo a nepřestával přemýšlet, dokud nenastal den. Tehdy zavolal Rábi'u, laskavě na ni promluvil a propustil ji na svobodu těmito slovy: „Rábi'o! Propouštím tě na svobodu! Chceš-li, zůstaň tady

5 'Abdarrahmán al-Badawí, *Šahídat al-'išq al-iláhi: Rábi'a al-'Adawíja* (al-Qáhira, 1952). Toto dílo je dostupné i v anglickém překladu Mileny Rampoldi nazvaném *Rabia Al-Adawiyya: Martyr of Divine Love* (ProMosaik, 2015).

6 Následující ukázky byly přeloženy podle antologie arabského súfijského písemnictví, která v kapitole věnované Rábi'i cituje ukázky z výše uvedené monografie profesora al-Badawího, viz Giuseppe Scattolin a Ahmad Hasan Anwar (eds.), *at-Tadžallíjât ar-rúhíja fí al-islám: Nusús súfíja 'abra at-tárich*, 78- 85.

7 Tj. v soudný den.

8 V originále *al-muqarrabún*, doslova „ti přiblížení“, čímž se myslí nejvyšší třída andělů, kteří jsou nejbližší k Bohu.

- a budeme společně tobě sloužit. Ale pokud nechceš, potom jdi, chceš-li tak učinit.“ A tak se s ním Rábi‘a rozloučila a odešla pryč. Soustředila se pak výlučně na bohabojnost a uctívání Boha.
- 3 V jiném vyprávění stojí, že Rábi‘a hrála po jistý čas na flétnu, ale poté se dala na pokání a vybudovala si poustevnu, v níž se věnovala výlučně uctívání Boha.
- 4 Vyprávěla mi ‘Abda bint Abí Šawwál, což byla jedna z nejlepších služebnic Boha, On je Vznešený, která pomáhala Rábi‘e, tento příběh: „Rábi‘a se modlila celou noc a když nastal rozbřesk, tak si na chvíličku zdřímla, až zazářil úsvit. Slyšela jsem ji, jak řekla, když vyskočila ze svého lože, celá vyděšená: „Ó duše! Kolik ty toho jenom naspíš! Kdy vstaneš! Málem bys spala tak dlouho, že by ses neprobrala jinak, než křikem v Den zmrtvýchvstání!“ A to bylo jejím zvykem pořád, dokud nezemřela. Když už měla na mále, tak mne zavolala a řekla mi: „‘Abdo! Neříkej nikomu o mé smrti! A zabal mne do tohoto mého pláště.“ I zabalily jsme ji do onoho pláště i vlněného šátku, který nosovala.
- 5 Vyprávěl nám Azhar ibn Marwán: „Za Rábi‘ou přišel Ribáh (v jiném prameni je Rijáh) al-Qajsí a Sálíh ibn ‘Abdaldžalíl a Kiláb a vyměňovali si historky z tohoto světa vezdejšího, načež mu začali zlořečit. Avšak Rábi‘a pravila: „Já věru vidím tento svět vezdejší s jeho arénami stále ve vašich srdcích!“ Odvětili: „Kde jsi na to přišla?!“ Rábi‘a pravila: „Neboť jste hleděli na věci, které byly nejbliže vašim srdcím, a právě o tom jste si povídali!““
- 6 Rábi‘a byla jednou tázána: „Jak jsi dosáhla takové vysoké úrovně v duchovním životě?“ Odověděla: „Tím, že jsem neustále říkala: ‚Můj Bože! Utitám se k Tobě před vším, co mne od Tebe odvádí, i před každou překážkou, která se ocitne mezi mnou a mezi Tebou!““
- 7 Byli jsme svědky toho, jak za Rábi‘ou přišel jakýsi muž se čtyřiceti zlatáky a řekl jí: „Využij je na něco, co potřebuješ!“ Rábi‘a se rozplakala, poté zvedla hlavu k nebesům a zvolala: „On dobře ví, jak já se před Ním stydím. Jej požádat o cokoli z tohoto světa vezdejšího, co Jemu náleží. Jak bych jen mohla chtít z tohoto světa vzít něco od toho, kdo Jemu nepatří!““
- 8 ‘Abdalwáhíd ibn Zajd, který měl vysoké postavení, chtěl Rábi‘u požádat o ruku. Několik dní se mu vyhýbala, takže se za něj u ní byli přimlouvati jeho bratři. Když za ní konečně přišel, řekla mu: „Ó ty můj toužící! Najdi si někoho, kdo touží podobně!“
- 9 Muhammad ibn Sulajmán al-Hášimí, emír Basry, Rábi‘u požádal o ruku za sto tisíc⁹ a přitom prohlásil: „Já mám každý měsíc rentu deset tisíc a ty budou teď tvoje!“ Rábi‘a mu napsala: „Neudělá mi radost, když ty

⁹ Neboť v islámu nepřináší věno nevěsta, ale muž (jde o tzv. obvěnění, arabsky *mahr*).

- budeš mým otrokem, ani když všechno, co tobě patří, bude moje. Neboť ty jsi mne, byť jenom na okamžik, rozptýlil od Boha!“
- 10 Jednou byla Rábi‘a tázána: „Pročpak se nevdáš?“ I odpověděla: „Existují totiž tři věci, které mi působí smutek. Kdyby mne jich někdo zbavil, pak se vdám.“ „Co to je za věci?“ Rábi‘a odvětila: „Za prvé, zdali pak, až zemřu, dokážu postupovat se svou vírou vpřed bez poskvrny? Za druhé, a pokud nikoliv, bude mi přesto dán v Den zmrtvýchvstání můj zápis do pravice?¹⁰ A za třetí, až nastane Den vzkříšení a lidé pravice budou vzati do ráje a lidé neblahých znamení zase do pekla, ke které z těchto skupin budu patřit já?“ Všichni odpověděli: „Neznáme nic z toho, na co ses ptala!“ Na což Rábi‘a pravila: „Je-li tomu tak, že mne zneklidňují tyto záležitosti, jak bych jen potřebovala manžela a odloučení od Něj?“
- 11 Al-Hasan al-Basrí se jí zeptal: „Vdáš se?“ Rábi‘a mu odpověděla: „Sňatek je nutný pro toho, pro něhož v něm spočívá dobro. Pokud jde o mne, tak pro mne není v mé duši žádné dobro, neboť já přece patřím svému Pánovi, jsem ve stínu Jeho příkazů a mé vlastní já přitom nemá žádnou cenu.“
- 12 Rábi‘a al-‘Adawíja, necht je posvěceno její nitro, byla jednou tázána: „Jak jsi na tom s láskou k Poslovi,¹¹ necht mu Bůh žehná a dá mu mír?“ Odvětila: „Při Bohu, já jej vskutku velice miluji, avšak láska ke Stvořiteli mne odvádí od lásky k tomu, koho On stvořil!“
- 13 Vypráví se, že Rábi‘a jednou spatřila Posla, budiž s ním mír i požeňání, ve snu. On ji pozdravil a řekl jí: „Ó Rábi‘o! Zdalipak mne miluješ?“ Rábi‘a odvětila: „Ó Posle Boží! Existuje snad někdo, kdo by tebe nemiloval? Avšak má láska k Bohu, On je Vznešený, naplnila mé srdce do té míry, že v něm už nezbyvá místo pro lásku, ani pro nenávisť, k někomu jinému, než je On!“
- 14 Rábi‘a byla tázána: „Ach, zdalipak miluješ Boha, On je Vznešený?“ „Ano, opravdu Jej miluji!“ „A zdalipak nenávidíš satana?“ „Má láska k Bohu mi brání v tom, abych se vůbec zabývala nenávisť k satanovi!“
- 15 Rábi‘a byla tázána: „Kdy je člověk spokojený?“ Odověděla: „Pokud jej pohroma potěší stejně jako požeňání.“
- 16 Vypráví se, že Málík ibn Dínár, al-Hasan al-Basrí a Šaqíq al-Balchí šli navštívit Rábi‘u.¹² Pohovořili o upřímnosti víry a al-Hasan přitom prohlásil: „Není pravdivým při své modlitbě k Bohu ten, kdo nedokáže trpělivě snášet rány od svého Pána.“ Rábi‘a opáčila: „To je jenom klam!“ Potom Šaqíq al-Balchí prohlásil: „Není pravdivým při své modlitbě

¹⁰ V pravici bude, dle tradice, člověk v Soudný den držet seznam svých dobrých skutků.

¹¹ K proroku Muhammadovi.

¹² Z životopisných údajů čtyř zmíněných lidí vyplývá, že se nemohli sejít.

- k Bohu ten, kdo neděkuje za rány od svého Pána.“ Na to Rábi‘a řekla: „Tamto¹³ bylo lepší než tohle.“ A Málík ibn Dínár prohlásil: „Není pravdivým při své modlitbě k Bohu ten, kdo nenachází požitek v ranách od svého Pána.“ A Rábi‘a zvolala: „Tohle je lepší než tamto.“ Načež ji oni vyzvali: „Tak teď řekni něco ty!“ Rábi‘a prohlásila: „Není pravdivým při své modlitbě k Bohu ten, kdo nezapomene na ránu, když kontempluje svého Pána, tak jako egyptské ženy, které zcela zapomněly na bolest svých rukou, když spatřily tvář Josefovou.“¹⁴
- 17 Jednoho dne Rábi‘a al-‘Adawíja prohlásila: „Kdopak nám ukáže na našeho Miláčka?“ Její služka jí řekla: „Náš miláček je věru s námi, ale tento svět vezdejší nás od něho oddělil.“
- 18 Traduje se, že Rábi‘a prohlásila: „Můj smutek nepochází z toho, že bych byla zarmoucená, ale můj smutek pramení z toho, že zarmoucená nejsem.“¹⁵
- 19 Přišel jsem k Rábi‘i, zatímco se modlila. Když si všimla, že tam jsem, zvedla hlavu. A hle, místo, kde se modlila, bylo jako kaluž vody z jejich slz. Pozdravil jsem ji a ona se ke mne otočila a pravila: „Ach synku! Potřebuješ něco?“ Odvětil jsem: „Přišel jsem za tebou, abych tě pozdravil.“ Načež se ona rozplakala a pravila: „Tvůj závoj, můj Bože, Tvůj závoj!“ Úpěnlivě několikrát vzývala Boha, poté přešla k modlitbě, načež odešla pryč.
- 20 Slyšel jsem Rábi‘u, jak říkala Sufjánovi: „Ty existuješ omezený počet dnů. Uplyne-li den, odejde i něco z tebe. A když odejde něco, tak málem odejde vše. Toto věz a tak konej!“

13 To předchozí.

14 Ony egyptské ženy si totiž pořezaly ruce, aniž by si toho byly vůbec všimly, při loupaní pomerančů, neboť natolik byly uchváčeny krásou Josefovou. Tímto způsobem chtěla před nimi žena velmožova ospravedlnit svůj pokus o Josefovo svedení (který byl neúspěšný, poněvadž Josef se bránil). Tato epizoda se objevuje i v *Koránu* (12:50-1).

15 Smutek v súfijském povědomí se stává jistým atributem uvědomování si Skutečnosti. O jeho významu v súfismu krásně píše nositel Nobelovy ceny za literaturu Orhan Pamuk: „Pro súfijské znamení *hüzün* především duchovní muka, jež prožíváme, protože nejsme schopni přiblížit se Alláhovi tak, jak bychom chtěli, protože nedokážeme pro Alláha na tomto světě vykonat dost. Pravověrný vyznavač súfismu nevěnuje pozornost světským obavám, například ze smrti, a už vůbec ne světskému majetku a bohatství: trpí zármutkem, prázdnotou a vlastní nedokonalostí, protože se nikdy nemůže dostatečně přiblížit Alláhovi, protože jeho porozumění Alláhovi není nikdy dostatečně hluboké. Navíc to, co mu působí duševní muka, není přítomnost, nýbrž naopak nepřítomnost prožitku *hüzünü*. Právě neschopnost, či nemožnost prožít *hüzün* je tím, co v něm tento pocit vyvolává; trpí, protože netrpěl dost; sledováním této logiky do krajnosti dospěla islámská kultura k tomu, že *hüzün* zaujímá jedno z nejvyšších míst na jejím žebříčku hodnot.“ Orhan Pamuk, *Istanbul: Vzpomínky na město* (Argo, 2015), 102-3.

- 21 Traduje se, že Rábi‘a ustavičně naříkala, a proto byla tázána: „Proč naříkáš a na jakou bolest si stěžuješ?“ Odpověděla: „Na tu nejčistší! Neboť neduh, na nějž si stěžuji, je takového druhu, který nedokáže vyléčit lékař. Jediným lékem na něj je spaření Boha. Tím, co mi umožňuje snášet tento neduh, je má naděje na dosažení vytouženého cíle na onom světě.“
- 22 Jednou byla Rábi‘a tázána: „Toužíš-li po ráji?“ Odvětila: „Nejprve sou sed, potom dům!“¹⁶
- 23 Rábi‘a jednou položila Sufjánovi ath-Thawrímu otázku: „Co mezi sebou považujete za velkorysost?“ Odpověděl: „Pokud jde o lidi tohoto světa vezdejšího, pak toho, kdo je velkorysý svým majetkem, a pokud jde o lidi onoho světa, pak toho, kdo velkoryse rozdává sám sebe.“ Rábi‘a opáčila: „Mýlíte se!“ Sufján jí řekl: „A co je velkorysost podle tebe?“ Pravila: „Když Jej uctíváš z lásky k Němu, ne v touze po odměně či vynahrazení něčeho!“
- 24 Rábi‘a onemocněla a ti, kdo ji přišli navštívit, se jí vypyтали: „Co je příčinou tvé choroby?“ Rábi‘a odvětila: „Nahlédla jsem totiž svým srdcem do ráje¹⁷ a to mi způsobilo újmu, takže jsem se dala na pokání, abych se k tomu už nikdy nevrátila.“
- 25 Traduje se, že za Rábi‘ou přicházelo mnoho lidí zbožných a spravedlivých. Jednoho z nich se Rábi‘a zeptala: „Ty, proč uctíváš Boha, On je Vznešený?“ Odpověděl: „Neboť se bojím pekla!“ Další pak opáčil: „A já Jej uctívám proto, že se bojím pekla, i proto, že toužím po ráji.“ Na to Rábi‘a pravila: „Co je horší: takový člověk, který uctívá Boha, On je Vznešený, v naději, že se dostane do ráje, nebo proto, že se bojí pekla?“ A dodala: „Takže kdyby neexistoval ráj, ani peklo, to byste potom Boha, On je Vznešený, neuctívali?“ A oni se jí zeptali: „A co ty? Pročpak ty uctíváš Boha?“ Rábi‘a odvětila: „Já Jej uctívám kvůli Němu samotnému a nespokojím se s požehnáním od Něj, neboť to On mi nařídil, ať Jej uctívám!“
- 26 Jednoho dne jí řekl Sufján ath-Thawrí: „Každá dohoda má nějakou podmínku a každá víra má nějakou podstatu. Jaká je podstata tvé víry?“ Rábi‘a odpověděla: „Neuctívala jsem Jej nikdy ze strachu před Jeho peklem, ani z lásky k Jeho ráji! Neboť to bych přece byla jako špatný zaměstnanec, když se bojí práce, nebo když je za něho konáno. Tedy uctívala jsem Jej z lásky k Němu i z touhy po Něm!“

16 Slavný enigmatický výrok, který bývá nejčastěji vykládán tak, že ten, kdo nepoznal Boha na tomto světě, Jej nenajde ani na onom světě.

17 Srdce je u súfiů místem poznání i setkávání s Bohem.

- 27 Od Rábi'e se traduje: „Při Tvé moci! Neuctívala jsem Tě z touhy po Tvém ráji, ale kvůli lásce k Tobě. To¹⁸ věru není tím, dosažení čehož jsem obětovala život!“
- 28 Rábi'a byla zvyklá říkávat: „Můj Bože! Pokud bych Tebe uctívala ze strachu před ohněm pekelným, tak mne s ním sežehni. Nebo pokud bych Tebe uctívala z touhy po ráji, tak mi jej zapověz. Ale jestliže Tě neuctívám kvůli ničemu jinému než kvůli Tobě, pak mne nepřipravuj o pohled na Tvou tvář!“
- 29 Jednoho dne spatřila skupinka mladíků Rábi'u. V jedné ruce měla pochodeň a ve druhé vědro s vodou. Pospíchala a oni se jí ptali: „Kampak to jdeš, paní? A co tím chceš dokázat?“ Rábi'a odpověděla: „Já kráčím do nebe, až tak, že chci vrhnout oheň do ráje a chci vylít vodu do pekla,¹⁹ aby nezůstalo ani to první, ani to druhé, a naplno se tak vyjevilo to, co je tím pravým cílem. Věřící pak budou vzhlížet k Bohu bez naděje i beze strachu a budou Jej uctívat v tomto duchu. Neboť kdyby neexistovala naděje v ráj, ani strach z pekla, zdalipak by lidé uctívali Pravdu²⁰ a poslouchali Jej?“
- 30 Nějaký muž se ptal Rábi'y: „Spáchal jsem mnoho hříchů i aktů neposlušnosti. Když se dám na pokání, odpustí mi Bůh?“ Rábi'a opáčila: „Ne, jen když ti On odpustí, ty se budeš kát!“
- 31 Rábi'a pravila: „Žádám Boha o odpuštění za to, že můj výrok: „Žádám Boha o odpuštění“ je málo upřímný a pravdivý!“
- 32 Podle Rábi'y Sufján ath-Thawrí řekl: „Můj Bože, najdi ve mně zalíbení!“ A ona mu opáčila: „Že ti není hanba žádat zalíbení od Toho, v němž jsi ty sám skutečně zalíbení nenašel?!“²¹

18 Tedy ráj.

19 Tj. abych spálila zahradu ráje a uhasila plameny pekla.

20 Pravda (*al-Haqq*) je jedno z tzv. překrásných jmen Božích, jež súfijové s oblibou používají místo slova Alláh.

21 Slovo *ridá* jen obtížně přeložíme jedním výrazem, který by obsáhl veškeré jeho konotace. Nejčastěji lze v této souvislosti narazit na tři české výrazy, přičemž ani jeden z nich nelze pokládat za jeho ekvivalent v plném rozsahu. Vedle slova „zalíbení“, jež se objevuje již v úvodní koránské citaci, figurují též „spokojenost“ nebo „uspokojení“. Všechna tato slova používáme v této kapitole zejména proto, aby překlad zněl v různých situacích česky (viz např. uspokojit Boha = způsobit, aby byl Bůh s něčím spokojený = tj. aby Bůh nalezl v něčem zalíbení). Súfijští mistři vynaložili mnoho úsilí, aby tento koncept přiblížili adeptům mystické cesty. Snad nejnvtižnější súfijskou definicí tohoto konceptu formuloval raný moralista al-Muhásibí, jenž charakterizoval *ridá* jako radost srdce nad tím, co mu Bůh stanovil. Jinými slovy, *ridá* znamená stav dokonalé spokojenosti a smíření, kdy člověka nezajímá nic než Bůh. Súfijové se v obecné rovině shodují v tom, že *ridá* je nejnvtižnějším mystickým stupněm, představujícím pomyslný vrchol súfijského žebříčku, vpravdě korunující celé úsilí adepta mystické cesty o duchovní vzestup.

- 33 Rábi'a al-Qajsíja byla jednou tázána: „Vykonala jsi nějaký čin, u nějž víš, že byl od tebe přijat?“²² Odpověděla: „Bylo-li něco takového, tak se bojím, že mi bude vrácen zpět!“
- 34 Když jednou Rábi'a procházela kolem nějakých lidí, ti v ní poznali horoucí uctíváčku Boha. Jeden muž ji požádal: „Pomodli se za mne!“ Rábi'a se opřela o zeď a odvětila: „Kdo jsem já? Nechť se nad tebou Bůh smiluje! Ty buď poslušný vůči svému Pánu, obrať se k Němu v modlitbách a On pak učiní to, co je potřeba!“

22 Bohem.